

धर्मयज्ञादि तपःकृच्छ्रचांद्रायणादि शाश्वतब्रह्मनित्योवेदः आचारंस्नानादि शौचंप्रायश्चित्तादि ॥ २ ॥ ३ ॥ वर्णाःसात्विकंराजसंतामसंमिश्रंचेतिस्वच्छत्वादिसाम्यात्गुणवृत्तंवर्णशब्देनोच्यते ॥ ४ ॥ सितःस्वच्छःसत्वगुणःप्रकाशात्माशमदमादिस्वभावः लोहितोरजोगुणःप्रवृत्त्यात्माशौर्यतेजआदिस्वभावः पीतकःरजस्तमोमयामिश्रःकृष्णादिनिहीनकर्मप्रवर्तकः असितःकृष्णःआवरणात्मातमोगुणःस्वतःप्रकाशप्रवृत्तिहीनःशकटवत्परप्रेर्यः ॥ ५ ॥ इदमाक्षिपति वर्णेनजात्या वर्णःसात्विकत्वादिर्यदिभिद्यतेतन्नेतिशेषः तत्रहेतुः सर्वेषामिति ॥ ६ ॥ नःअस्माकंब्राह्मणानामपिकामक्रोधादिरजस्तमःकार्येनेपहायप्रभवतिसमर्थंभवति अतःसत्वादिव्यभिचारान्तत्पयुक्ताजात्यादिव्यवस्थेत्यर्थः ॥ ७ ॥ ८ ॥ जंगमानांपश्वादीनां तस्मात्सर्वेषांसमानधर्मत्वात्पशुवृक्षादिष्विवमनुष्येष्वपिनजातिभेदनिश्चयइत्यर्थः

ततःसत्यंचधर्मंचतपोब्रह्मचशाश्वतम् ॥ आचारंचैवशौचंचस्वर्गायविदधेप्रभुः ॥ २ ॥ देवदानवगंधर्वादित्यासुरमहोरगाः ॥ यक्षराक्षसनागाश्चपिशाचामनुजास्तथा ॥ ३ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चद्विजसत्तम ॥ येचान्येभूतसंघानांवर्णास्तांश्चापिनिर्ममे ॥ ४ ॥ ब्राह्मणानांसितोवर्णःक्षत्रियाणांतुलोहितः ॥ वैश्यानांपीतकोवर्णःशूद्राणामसितस्तथा ॥ ५ ॥ भरद्वाजउवाच चातुर्वर्ण्यस्यवर्णेनयदिवर्णोविभिद्यते ॥ सर्वेषांखलुवर्णानांदृश्यतेवर्णसंकरः ॥ ६ ॥ कामःक्रोधोभयंलोभःशोकश्चिताक्षुधाश्रमः ॥ सर्वेषांनःप्रभवतिकस्माद्वर्णोविभिद्यते ॥ ७ ॥ स्वेदमूत्रपुरीषाणिश्लेष्मापित्तंसशोणितं ॥ तनुःक्षरतिसर्वेषांकस्माद्वर्णोविभज्यते ॥ ८ ॥ जंगमानामसंख्येयाःस्थावराणांचजातयः ॥ तेषांविविधवर्णानांकुतोवर्णविनिश्चयः ॥ ९ ॥ भृगुरुवाच नविशेषोस्तिवर्णानांसर्वब्राह्ममिदंजगत् ॥ ब्रह्मणापूर्वसृष्टृंहिकर्मभिर्वर्णतांगतं ॥ १० ॥ कामभोगप्रियास्तीक्ष्णाःक्रोधनाःप्रियसाहसाः ॥ त्यक्तस्वधर्मरक्तांगास्तेद्विजाःक्षत्रतांगताः ॥ ११ ॥ गोभ्योवृत्तिसमास्थायपीताःकृष्युपजीविनः ॥ स्वधर्मान्नानुतिष्ठंतितेद्विजावैश्यतांगताः ॥ १२ ॥ हिंसानृतप्रियालुब्धाःसर्वकर्मापजीविनः ॥ कृष्णाःशौचपरिभ्रष्टास्तेद्विजाःशूद्रतांगताः ॥ १३ ॥ इत्येतैःकर्मभिर्व्यस्ताद्विजावर्णांतरंगताः ॥ धर्मोयज्ञक्रियातेषांनित्यंनप्रतिषिध्यते ॥ १४ ॥ इत्येतेचतुरोवर्णार्षेयांब्राह्मीसरस्वती ॥ विहिताब्रह्मणापूर्वलोभात्त्वज्ञानतांगताः ॥ १५ ॥ ब्राह्मणाब्रह्मतंत्रस्थास्तपस्तेषांननश्यति ॥ ब्रह्मधारयतांनित्यंव्रतानिनियमांस्तथा ॥ १६ ॥

॥ १ ॥ ब्राह्मंब्राह्मणजातिमत् तत्रहेतुः ब्रह्मणेति वर्णतांक्षत्रियादिभावम् ॥ १० ॥ रक्तांगाःरजोगुणमयाः ॥ ११ ॥ पीताःरजस्तमोमयाः ॥ १२ ॥ कृष्णाःकेवलतमोमयाः ॥ १३ ॥ व्यस्ताःपृथक्कृताःद्विजाःब्राह्मणाः तेषांचतुर्णामपिवर्णानां ॥ १४ ॥ चतुरःचत्वारः ब्राह्मीवेदमयी चतुर्णामपिवर्णानां ब्रह्मणापूर्वविहिता लोभदोषेणतुअज्ञानतांतमोभावंगताःशूद्राअनधिकारिणोवेदेजाताइत्यर्थः ॥ १५ ॥ ब्रह्मतंत्रवेदोक्तानुष्ठानंतस्थाःतपराः अतस्तेषांब्रह्मआत्मानंधारयतांपुरुषार्थत्वेननिश्चिन्वतांजिज्ञासूनांतपआदिकंननश्यति ॥ १६ ॥